

Dr. Tóth Mihály

Kisebbségvédelmi jogalkotás és jogérvényesítés Ukrajnában. Egy új nemzetállam kisebbségpolitikájának tapasztalatai

A függetlenedés időszaka

A népek – nemzetek – nemzetiségek reneszánsza, újjászületése a Szovjetunió területén hivatalosan az SZKP KB 1986. évi egyik plénumának az „Új nemzetiségi politika” meghirdetésével veszi kezdetét. Természetesen, e párthatározat nem az elaggott birodalmi vezetők megvilágosodásának, hanem a világban végbemenő változásoknak, a Szovjetunió geopolitikai és belső gazdasági helyzetének negatív irányú módosulásának, a brezsnyevi „lazítás” eredményeként magán a párton és a társadalom egészében is felerősödő nemzeti öntudatra ébredésnek volt a következménye.

Az új politika célja – a soknemzetiségű birodalom egyben tartása a hatalom által, a nemzeti eliteknek tett engedmények révén is. Meghirdetve a „peresztrojkát” és a „glasznosztjot”, a gorbacsovi vezetés, a rezsim egyéb bűnei mellett, elismeri a népek ellen nemzetiségi alapon elkövetett retorziókat. Sor kerül, a korábban a német megszállókkal való kollaborációban bűnösnek ítélt népek: csecsenek, ingusok, krimi tatárok, kalmikok stb. rehabilitációjára. E népek és sok más politikai okok miatt (többek között nacionalizmus vádjával is) korábban a birodalom távoli vidékeire száműzött személyek visszatér szülőföldjére. E folyamatok eredményeként egyre több hatalom koncentrálódik a helyi-nemzeti vezetés kezében. A gyengülő államhatalom egyre kevésbé tudja mederben tartani a nemzeti újjáébredéssel együtt járó önállósodási törekvéseket.

A szellem kiszabadult a palackból – a nyolcvanas évek végén, a kilencvenes évek elején elindulnak a függetlenedési folyamatok, melyek magukban hordozzák a nemzetiségi szembenállásokat. Fellángolnak a nemzetek közötti villongások, háborúk, melyekből sokat a mai napig nem sikerült rendezni: Lásd a Dnyesztermellék, a Hegyi Karabah, vagy a két, korábban Grúzia kötelekébe tartozott szakadár tartomány, Abházia és Dél-Oszétia helyzetét.

A nemzetek közössége (az ENSZ) által, a nemzetközi jognak, a népek önrendelkezésére vonatkozó jogának a volt Szovjetunióra és a volt Jugoszláviára való értelmezése szerint (e szabályból a mai napra kivétel a „nemkivétel” Koszovó) ezen államalakulatok „felsőbb-államjellegű” alkotórészei jogosulttá váltak a függetlenségre. E joggal természetesen – ki korábban, ki később –, ilyen vagy olyan formában minden szovjet tagköztársaság élt is.

Nem képezett kivételt Ukrajna sem. 1990. július 16-án az Ukrán SZSZK Legfelsőbb Tanácsa elfogadja és kihirdeti Ukrajna állami szuverenitásának deklarációját (nyilatkozatát). A ma már inkább történelmi, mint közjogi okmány,¹ híven tükrözi a korszak nemzeti és liberális romanticizmusát a nemzetiségi kérdés kezelését illetően is. Bár az okmány Ukrainát „mint szuverén nemzetállamot” határozza meg (a Deklaráció I. fejezetének első bekezdése), ugyanakkor Ukrajna népének a Köztársaság minden nemzetiségű polgárainak összességét tekinti (II. fejezet első bekezdés), kilátásba helyezi nemzetiségi közigazgatási egységek létrehozását (V. fejezet harmadik bekezdés) – vagyis elismeri a területi autonómia jogát, és szavatolja minden Ukrajna területén élő nemzetiség jogát a szabad nemzeti-kulturális fejlődéshez.

Alig több mint egy év elteltével, 1991. november elsején, pontosan egy hónappal a december elsejére kitűzött függetlenségi referendum előtt, az Ukrán Parlament – a Legfelsőbb Tanács (Verhovna Rada) elfogadja és kihirdeti Ukrajna nemzetiségi jogainak deklarációját. Ez az okmány a kinyilatkoztatott jogok tekintetében lehet, hogy világelső, de Közép-Európában biztosan egyedülálló. Többek között, minden nép és nemzetiség számára kilátásba helyezi:

- az általuk hagyományosan lakott területek megőrzését és e területeken a nemzetiségi-közigazgatási egységek létrehozását,
- az anyanyelv szabad használatát a közelet minden területén, különösen az oktatás, a gazdaság és a hírközlés területén,
- hogy a Nyelvtörvény vonatkozó normáját úgy kell értelmezni, miszerint nem csak azokban a közigazgatási egységekben lehet a nemzetiség nyelvét az államnyelvvvel egyenrangúként használni, ahol valamely nemzetiség többséget alkot, hanem bárhol, ahol hagyományosan, illetve egy tömb-

¹ Azért tekinthető inkább történelminek, mert jogkövetkezményei, a Verhovna Rada által 1991. augusztus 25-én elfogadott *Ukrajna Függetlensége Kihirdetésének Aktuusa* érvénybe lépése után fokozatosan csökkennek. A benne megfogalmazott, különösen a kisebbségek jogainak szavatolásával kapcsolatos jogok, nem kerülnek be az új Alkotmány (1996) szövegébe, a rájuk való hivatkozást úgy a jogalkotói, mint a jogalkalmazói gyakorlatban figyelmen kívül hagyták.

ben él. Mi több, ahol több nemzetiség él együtt, és egyik sem alkot többséget bármelyik nyelv alkalmazható, a helyi közösség akarata szerint,

- a nemzeti szimbólumok szabad használatát,
- a nemzetiségek történelmi örökségének védelmét.

Mikor ez utóbbi okmány elfogadásra került, már érvényben volt az 1999-ben elfogadott Nyelvtörvény, mely bár egyértelműen az ukránt, mint államnyelvet preferálta, ugyanakkor elismerte az orosz nyelv általános alkalmazhatóságát és más nyelveknek a hivatalossal való egyenrangúságát ott, ahol az adott nemzetiség többséget alkot.

1991 májusában megkötöttett Ukrajna első kétoldalú egyezménye a nemzetiségi kisebbségek jogainak védelmében: a Magyar Köztársaság és az Ukrán Szocialista Köztársaság nemzeti kisebbségek védelméről szóló közös nyilatkozata, mely magában foglalta az akkori idők szerint nemzetközi jogilag elismert nemzetiségi kisebbségi jogok katalógusát, többnyire a nemzetközi jogi okmányokra jellemző kerek és deklaratív megfogalmazásban. Ezzel együtt ez az okmány több szempontból is elvi jelentőségű, a nemzetközi jog kisebbségvédelmi alapelvei immár Ukrajna belső jogrendjének részét képezték. Demonstrálta a kisebbségi kérdés hangsúlyozott voltát a két ország kapcsolatrendszerében és a születő ukrán állam hajlandóságát a kisebbségi jogok szavatolására. Máig ható gyakorlati jelentősége pedig abban rejlik, hogy ezen okmány alapján, mely teljes egészében be lett emelve a két ország közötti Alapszerződésbe, 2008 szeptemberében, immár 14. alkalommal ülésezett a Magyar–Ukrán Nemzeti Kisebbségek Jogainak Szavatolásával Foglalkozó Kormányközi Vegyes Bizottság.

Ez volt a hőskor. Nem csak a jogalkotás, de a jogérvényesítés területén is. Az ukrainai-kárpátaljai magyarság számára mindenképpen. Megalakul a megyei és az országos érdekvédelmi szervezet, a Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség, illetve az Ukrainai Magyar Demokrata Szövetség, valamint számos helyi magyarságszervezet.² Az 1990. évi választások eredményeként létrejövő Kárpátaljai Megyei és számos helyi tanácsban a magyar nemzetiségű képviselők „magyar frakciókat” alakítanak, melyek, többnyire közösen az érdekvédelmi szervezetekkel, jelentőset produkálnak a kisebbségi jogérvényesítés területén. A következő eredmények említhetők meg: a magyarok által többségben lakott helységekből (ilyen még ma is 82 van) magyar, illetve a magyar is a helyi önkormányzatok és intézményeik nyelve, minden la-

2 Alapokmányaikat lásd: Bárdi Nándor–Éger György (szerk.): *Útkeresés és integráció. Válogatás a határon túli magyar érdekvédelmi szervezetek dokumentumaiból 1989–1999.* Teleki László Alapítvány, Budapest, 2000, 495–498. és 503–506.

kott település mely azt helyi népszavazással kezdeményezte, visszakapta eredeti történelmi magyar nevét, a korábban mesterségesen kreált helységnevek megszűntek. A nemzetiségi szimbólumok szabad használata jogával élve a többségben magyarok lakta települések önkormányzati hivatali épületeire az ukrán állami bikolor mellé oda kerül a magyar nemzeti trikolor is.

Máig ható élmény, amikor 1991. december elsején, az országos függetlenségi és a megyei különleges önkormányzatról szóló referendummal egy időben az egyetlen magyar többségű járás területén referendumot tartanak a Magyar Autonóm Körzet létrehozásáról.³ A 76%-ban magyarok által lakott járás lakosságának 82%-a támogatta e területi autonóm formáció létrehozásának elképzelését.

A függetlenség első évei

Közvetlenül a sikeres függetlenségi referendum lezárulta és Ukrajnának, mint független államnak a szomszédos államok és a nemzetközi közösség főbb tényezői által való elismerése után, érzékelhetővé váltak a negatív jellegű elmozdulások az állami kisebbségpolitika és jogalkotás területein. E pozíciómódosulás tetten érhető már 1992 júniusában az Ukrajna Nemzeti Kisebbségekről szóló törvénye parlamenti plenáris vitájában és a zárószavazás eredményében is. Ekkor ugyanis a beterjesztett 22 cikkelyes törvény 19 cikkelyesre módosul. A normaszövegből kikerült az a három cikkely, melyek a nemzetiségi közigazgatási egységek (autonómiák) létrehozását és működését lettek volna hivatottak szabályozni. A kárpátaljai magyarság számára a dolog pikantériáját az adta meg, hogy e módosítás egyik kezdeményezője és a vitában leglelkesebb szorgalmazója a beregszászi választókörzetnek, a megyei magyar szervezet és vezetője támogatása által (a járási szervezet által támogatott magyar nemzetiségű jelölttel szemben) mandátumhoz jutott képviselője volt.

Mivel Ukrajnának, elsősorban a déli-, dél-keleti régiói a 18–19. századok folyamán az interetnikus kolonizáció helyszínei voltak, valamint a 20. századi háborúk és békekötések eredményeként talán a legjelentősebb területi nyereségre tett szert (elsősorban nyugati szomszédai rovására), ezért természetesnek tekinthető rendkívüli etnikai sokszínűsége. Ez az etnikai sokszínűség a 20. század folyamán drámai változásokat szenvedett, főként a jelentős mértékben megnövekedett orosz etnikum lét- és arányszáma, valamint az előrehaladt ruszifikáció (eloroszosítás) következtében. A ruszifikáció folyamata nemcsak az ukránokat, hanem a többi nemzetiséget is érintette (l. az 1. sz. táblázatot).

3 Az autonóm körzetre vonatkozóan lásd: Bárdi-Éger: i. m. 482–488.

1. sz. táblázat. *Ukrajna nemzetiségi összetételének változásai a népszámlálási adatok tükrében (mai államhatárok között - ezer fő)*

	Nemzetiség	1926	1959	1970	1979	1989
1	ukrán	28 625	32 158	35 285	36 488	37 419
2	orosz	3165	7091	9126	10 472	11 356
3	zsidó	2492	840	776	633	486
4	belorusz	86	291	386	406	440
5	moldáv	454	242	266	393	324
6	román		101	121	121	135
7	bulgár	223	219	234	238	234
8	lengyel	2194	363	295	258	219
9	magyar	124	149	158	164	163
10	görög	121	104	107	104	99
11	cigány	-	23	31	34	47
12	német	625		30	34	37

Mind e tényezők közösen a nemzetiségi kérdést a szomszédság és regionális biztonságpolitika homlokterébe állították. Ezért magától értetődő, hogy a múlt század kilencvenes éveinek első felében, az új államnak, Ukrajnának más államokkal, elsősorban a szomszédokkal és a közép-kelet-európai régió több államával megkötött alapszerződéseiben jelentős súllyal van jelen a kisebbségek jogainak védelme. Anélkül, hogy kisebbiteni szándékoznánk ezeknek a kétoldalú szerződéseknek a jelentőségét, különösen az érintett kisebbségekre való tekintettel (hiszen anyaországaik között és érdekükben kötettek), meg kell jegyeznünk, hogy az akkorra már meglévő (deklarált, ilyen-olyan formában kodifikált) kisebbségvédelmi jogok tárházát már lényegében nem gyarapították. Egyetlen kivételtől eltekintve: E kivételt az 1997 júniusában Romániával a jószomszédi viszonyról és együttműködésről megkötött Szerződés képezi. E dokumentum legfőbb érdeme kisebbségvédelmi szempontból a konkrétumokra való törekvés, ami, az okmány előkészítésben részt vevő személyek tanúsága szerint, a román fél érdeme volt. Külön érdeme e dokumentumnak, hogy a kisebbségvédelem területén kötelezően alkalmazandó okmányok sorába felveszi az Európa Tanács parlamenti Közgyűlésének 1201. sz. Ajánlását. Igaz, a kisebbségek kollektív jogainak és területi önkormányzati jogosultságának kivételével.

Bár a Független Országok Közössége (FÁK) keretében 1994 októberében megkötött *A Nemzeti Kisebbségekhez Tartozó Személyek védelméről szóló egyezménynek* regionális jellege ellenére jelentős szerepe lehetne a kétoldalú kapcsolatok szintjén, hiszen számos volt szovjet tagállammal megkötött alapszerződés (például Kazahsztán, Örményország) hivatkozik rá. Eb-

ben az esetben viszont az a furcsa helyzet állt elő, miszerint bár Ukrajna aláírta a nevezett megállapodást, a mai napig nem ratifikálta azt, többek között arra való hivatkozással, hogy nem eldöntött a kérdés: csatlakozott-e Ukrajna a FÁK-hoz, mint nemzetközi szervezethez, vagy sem.

A kisebbségi kérdést illető „mértéktartás” egyértelműen tetten érhető az alkotmányozási folyamatban (1992–1996), amikor is fokozatosan kimaradnak az első szövegtervezetekben még 12 cikkely terjedelemben külön fejezetet alkotó kisebbségi jogvédelmi normák. Elvi módosulás, hogy az alkotmányozás alanya „Ukrajna népéről” (Függetlenségi Deklaráció), „Ukrán Nép-re” módosul, melyen belül külön kategóriát alkot az „Ukrán Nemzet”. Az Alaptörvény „garantálja az orosz és más kisebbségi nyelvek szabad fejlődését és alkalmazását” (10. cikkely), „elősegíti minden őshonos nép és nemzeti kisebbség etnikai, kulturális, nyelvi és felekezeti önazonosságának a megőrzését (11. cikkely). Emellett „a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek részére, a törvénynek megfelelően, garantálja az anyanyelven való oktatást, illetve az anyanyelv tanulását állami és önkormányzati oktatási intézményekben, illetve a nemzetiségi-kulturális szervezetek által (53. cikkely).

Az évtized derekára már csak ennyire futotta az évtized elejei nekibuzdulásból. Igaz, ez sem lenne kevés, ha következetesen betartanák.

Európa Tanácsi csatlakozás és az ebből fakadó kisebbségvédelmi kötelezettségek végrehajtása

Az akadozó kisebbségi jogalkotás és jogérvényesítés miatt elkeseredő kisebbségi aktivisták jelentős reményeket fűztek Ukrajna Európa Tanácsi csatlakozásához. Úgy tűnt, hogy erre minden alapjuk megvan, hiszen az Európa Tanács Parlamenti Közgyűlésének a csatlakozás feltételeit tartalmazó 190. sz. döntése (1995)⁴ egyértelműen fogalmazza meg Ukrajna kötelezettségeit: „ratifikálni a Nemzeti kisebbségek védelméről szóló Európai Keretegyezményt, a kisebbségekkel kapcsolatos politikáját a Parlamenti Közgyűlés 1201. sz. Ajánlása és ezen okmány elveinek megfelelően alakítani, beépíteni ezeket jogrendszerébe és igazgatási gyakorlatába”, valamint „a csatlakozást követő egy éven belül aláírni és ratifikálni a Kisebbségi és Regionális Nyelvek Európai Chartáját”.

A Keretegyezményt a csatlakozás (1995) utáni harmadik évben az ukrán nemzeti demokratikus (értsd: nacionalista) pártok ellenállása mellett végül sikerült ratifikálnia az Ukrán Legfelsőbb Tanácsnak (Parlamentnek). A Nyelvi Charta sorsa sokkal hányatottabbra sikeredett. Az állami (államelnöki és kormány-) hivatalok sehogyan sem tudták megszűlni a ratifikációs törvény terveze-

4 Az Európa Tanács Parlamenti Közgyűlése, EOPINI 90. WP 1403-26/9/95-8-E.

tét. Míg nem a baloldali és orosz vonalas többségű Emberjogi és Kisebbségi Bizottság előterjesztésére az ugyanilyen orientációjú többséggel felálló Parlament 1999 decemberében elfogadott egy, a kisebbségek számára kedvező tartalmú ratifikációs törvényt. De ez az okmány nem került letétbehelyezésre az ET Főtitkáranál. 2000 júniusában az Alkotmánybíróság formai hibára hivatkozva hatálytalanította azt: a ratifikációs törvényt nem az államelnök, hanem a parlament elnöke írta alá és hirdette ki – mint egyébként ezen AB döntésig minden ratifikációs törvényt. Ugyanakkor az AB döntése visszamenő hatállyal csak ezt az egy ratifikációs okmányt hatálytalanította. Egyértelmű volt a politikai szándék, és sajnos e szándék érvényesítésének eszköze lett az Alkotmánybíróság.

Az a ratifikációs törvény, mely végül érvénybe lépett, 2003 májusában lett elfogadva. Szerzői, a Charta alkalmazási szabályait betartva, olyan tartalommal tudták megtölteni, mely követelményszintjét tekintve jelentősen alatta van a már több évtizede gyakorolt nyelvi jogoknak. Tehát, a kisebbségek számára a meglévő pozíciók megőrzéséhez sem biztosít támpontot, míg rá való hivatkozással tovább lehet nyirbálni a kisebbségi jogokat.

Természetesen, az az állítás sem lenne teljesen megalapozott, hogy a kisebbségek számára semmilyen hozadéka nincs az Európa Tanácsi tagságnak. Ha nem is túlzott odafigyeléssel a kisebbségi közösségek igényei és panaszai iránt, de működik a nevezett konvenciók monitoring rendszere. Folyó évben Ukrajna megtette első jelentését a Nyelvi Charta és második jelentését a Kisebbségi Keretegyezmény végrehajtásáról.

Az első jelentés értékelésében a Keretegyezmény végrehajtását vizsgálni hivatott Konzultációs Bizottság elég kritikusan ítélte meg az ukrainai helyzetet.⁵ Többek között az alábbi, véleményem szerint teljesen megalapozott észrevételeket tette:

A törvények nem tartalmazzák a „nemzeti kisebbség” és az „őslakos népek” meghatározások értelmezését, a nemzeti okmányok továbbra is 130 nemzetiségről beszélnek, hiányzik a kisebbségek lajstroma, vagyis nem tisztázott a kisebbségi jogok címzettje, alanya.

Az Alkotmány megkülönböztetést tiltó normáját (24. cikkely) a kisebbségek pozitív megkülönböztetését célzó (például a választási szabályok megalkotásánál) döntések ellenérveként alkalmazzák.

A Nemzeti kisebbségekről szóló törvény garantálja a kisebbségek jogát a kulturális autonómiára, de semmilyen jogszabály nem rendelkezik ezen intézmény formáját, tartalmát és működésének mechanizmusát illetően.

Aggodalomra ad okot a nyelvi kérdés körül mind a politikum, mind a társadalom köreiben elmergesedő vita.

5 Advisory Committee on the Framework Convention for the Protection of National Minorities. Opinion on Ukraine. – ACFC/OP/1/(2002)2. – March 2002.

Ellentétes a Keretegyezmény 9. cikkelyével az elektronikus médiáról szóló törvénynek az a tétele, mely szerint országos lefedettséggel rendelkező rádió és TV-csatornák csak államnyelven sugározhatnak, a kisebbségi nyelveken csak regionális adók sugározhatnak adást.

Aggodalomra ad okot a nyelvtörvény tervezete, melynek elfogadása hátrányosan érintené a nyelvi kisebbségeket.

Ellentétes a Keretegyezmény normájával az a törvényi előírás és létező gyakorlat, mely szerint csak a kisebbségek által többségben lakott településeken lehetséges az államnyelv mellett a kisebbségi nyelv hivatalos használata.

És ami mára élesen aktuálissá vált: a Konzultatív Bizottság felhívja az ukrán illetékesek figyelmét, hogy körültekintően járjanak el az oktatási reform megvalósításakor, ne engedjék meg, hogy szűküljenek a kisebbségek anyanyelvi oktatáshoz való jogai.

Az egynyelvű nemzetállam építése

A független Ukrajna történetében először 2001-ben megtartott népszámlálás adatainak az utolsó szovjet népszámlálás adataihoz való viszonyítása a magukat nem ukrán nemzetiségűeknek tekintő állampolgárok számának jelentős csökkenését mutatja (lásd a 2. sz. táblázatot). A csökkenés ellenére a nem ukránok száma még így is meghaladja a 22%-ot.

2. sz. táblázat

Lélekszám szerint jelentősebb nemzetiségek	Ezer fő	%		2001/1989. évhez viszonyítva (%)
		2001	1989	
ukrán	37 541,7	77,8	72,7	100,3
orosz	8334,1	17,3	22,1	73,4
belorusz	275,8	0,6	0,9	62,7
moldován	258,6	0,5	0,6	79,7
krími tatár	248,2	0,5	0,1	5,3 x több
bolgár	204,6	0,4	0,5	87,5
magyar	156,6	0,3	0,4	96,0
román	151,0	0,3	0,3	112,0
lengyel	144,1	0,3	0,4	65,8
zsidó	103,6	0,2	0,9	21,3
örmény	99,9	0,2	0,1	1,8 x több
görög	91,5	0,2	0,2	92,9
tatár	73,3	0,2	0,2	84,4
cigány	47,6	0,1	0,1	99,3

A 2000-től a kisebbségek jogait szabályozni hivatott speciális jogszabály Ukrajnában nem került elfogadásra (kivétel a fentebb említett Nyelvi Charta ratifikációja, melynek a kisebbségek számára inkább negatív az üzenete). Ugyanakkor számos, a közelmúltban elfogadott törvény és egyéb, érvénybe lépett alacsonyabb rendű jogszabály érinti kedvezőtlenül a nemzeti kisebbségeket.

Így a Parlamenti választásokról szóló törvény 2001. évi módosításakor minden, a kisebbségi jogok érvényesítését előirányzó jogi norma (választóközrtek kialakítása, szavazócédulák nemzetiségi nyelveken stb.) kikerül a törvény szövegéből. Ismét egy magyar vonatkozású furcsaság: a parlamenti jegyzőkönyv tanúsága szerint e törvénymódosítást a Parlament akkori magyar nemzetiségű képviselője szavazatával támogatta.

A különböző területeken való nyelvhasználat szabályozásának gyakorlata alapvetően az ukrán nyelv javára módosul. E módosulás lényege: bármelyik területet szabályozó (adó, pénzügy, biztosítás, egészségügy, választások, élelmiszerminőség stb.) jogszabálynak a dokumentumok megalkotásának, kihirdetésének, alkalmazásának stb. nyelvét szabályzó norma megalkotásánál korábban szokás volt e kérdést a nyelvtörvény hatáskörébe utalni. Az utóbbi évek gyakorlata szerint minden területen jogszabályba foglaltatik az ukrán nyelv kizárólagossága. Különösen felerősödött ez a tendencia az ún. „narancsos forradalom” után, miután a kormányon belül egyértelművé vált az ukrán nacionalista túlsúly, a humán tárcák (kultúra, oktatás, kisebbségügy) vezetését kizárólag „nemzetileg elkötelezett” (többnyire galíciai származású) „szakemberekre” bízta.

Ez a változás legérzékenyebben az orosz nyelvű lakosságot érintette, hiszen ma már a bolti áru címkéje, a gyógyszer használati utasítása, a banki bizonylat, a bírósági ügyirat, a reklámhirdetés kizárólag ukrán nyelven létezik, míg korábban gyakorlat volt a kétnyelvűség. Az oroszajkúak által többségben lakott vidékeken az orosz egynyelvűség sem volt ritka.

Néhány újítás a nyelvi egyenlőség–egyenlőtlenség területéről: a nem ukrán nyelvű kiadványok importjánál pótvám megfizetése kötelező; ebben az évben csak ukrán nyelven sugárzó adók pályázhattak a regionális rádió és televíziós csatornák üzemeltetésére; ettől az évtől a filmszínházakban kizárólag ukrán nyelvű, ukrán szinkronnal, illetve ukrán feliratozással ellátott filmeket szabad forgalmazni.

Több szabályozás rendkívül hátrányosan érint minden olyan nemzeti közösséget, amely saját anyanyelvén működő iskolahálózattal rendelkezik. Ukrajnában az oroszokon kívül ilyen hátrányosan érintett nemzetiség a moldáv, a román és a magyar, valamint a krími tatár, mely most próbálja kiépíteni iskolarendszerét. Túlzás nélkül állítható, hogy oktatási reformba

álcázott, az anyanyelvi oktatást ellehetetlenítő, asszimilációs törekvéssel állunk szemben. E cél elérésének két fő eszköze van. Az első, a felsőoktatási felvételi rendszer azon újítása, mely szerint az érettségi vizsgákat, melyek egyben felvételi vizsgák is (emelt szintű érettségi), az oktatási intézményektől független regionális vizsgaközpontokban kell letenni, a vizsgák kizárólag tesztrendszerűek, és kizárólag ukrán nyelven történnek. Valamint kötelező az ukrán nyelv és irodalom vizsga, melynek tesztkérdései az ukrán tannyelvű iskolák oktatási programja alapján vannak összeállítva. Ezáltal bármilyen, nem ukrán tannyelvű iskolában való tanulás értelmét veszíti, hiszen a más nyelvűek leküzdhetetlen hátrányba kerülnek.

Tudja ezt az illetékes oktatási tárca is. Ezért 2008 év májusában előállt ezen egyenlőtlenség kiküszöbölésének javaslatával, amely szerint a nemzeti kisebbségek nyelvén működő iskolákat kétnyelvűvé kell tenni. Emellett pedig, minden olyan tantárgyat, melyből később emelt szintű érettségit kell majd tenni, eleve ukránul kell oktatni. Ez lenne tehát a második eszköze az asszimilációs törekvéseknek.

Következésképpen, egyrészt, ellehetetlenítik a nemzetiségi iskolák végzősei számára a továbbtanulás lehetőségét, másrészt, aki ennek ellenére nemzetiségi iskolába adja a gyermekét, az valójában kétnyelvű iskolába járattja, ahol, szinte minden tantárgyat államnyelven oktatnak.

Itt tart most az ukrainai kisebbségek helyzete: kisebbségvédelem helyett államnemzet-védelem – a kisebbségektől. Mindezt kellően illusztrálja egy, a ruszinokkal kapcsolatban megjelent 2008. decemberi sajtóhír, amelyben a cikk szerzője, Szerhij Fedaka arról számol be, hogy néhány nappal korábban tanácskozást tartottak *Az ukrán társadalom modern etnikai struktúrája: elméleti és gyakorlati aspektusok* címmel a Nemzetiségi és Vallásügyi Állami Bizottságban. A fórumon, O. Szagan, az állami bizottság vezetője közölte, hogy Ukrajnának pontosan meg kell határoznia etnikai struktúráját. A szerző által idézett több tudós, szakértő szavát tette, hogy *manapság az ukrán nemzetnek van szüksége a védelemre* (kiemelés T. M.). H. Udovenko, az államfő mellett működő etnopolitikai tanács elnöke például azt hangsúlyozta, hogy eljött az ideje annak, hogy úgy használják az ukránt, mint a nemzetiségek közötti kapcsolat nyelvét. H. Szkripnik akadémikus azt hangsúlyozta, hogy azt tartják, hogy az ukrainai etnopolitika nemcsak a nemzeti kisebbségek védelmét jelenti, hanem az ukránokét is.⁶

6 Szerhij Fedaka: Ruszinok Ukrajna etnikai palettáján. *Feszt* 2008. december 4.

Felhasznált irodalom

Bárdi Nándor-Éger György (szerk.): *Útkeresés és integráció. Válogatás a határon túli magyar érdekvédelmi szervezetek dokumentumaiból 1989–1999*. Teleki László Alapítvány, Budapest, 2000.

Dupka György: *Kárpátalja magyarsága*. A Magyar Nyelv és Kultúra Nemzetközi Társasága, Budapest, 2000.

Fedinec Csilla: *A kárpátaljai magyarság történeti kronológiája 1918–1944*. Fórum Intézet – Lilium Aurum Könyvkiadó, Galánta–Dunaszerdahely, 2002.

Molnár József–Molnár D. István (szerk.): *Kárpátalja népessége és magyarsága a népszámlálási és népmozgalmi adatok tükrében*. Kárpátaljai M. Pedagógusszövets. Tankv- és Taneszköztanácsa, Beregszász, 2005.

Wolczuk, Kataryna: *The Moulding of Ukraine. The Constitutional Politics of State Formation*. CEU Press, Budapest, 2001.